

ศึกษาเรื่องหลักธรรมของท้าวมหาราชทั้ง 4 ที่ควรน้อมนำไปปฏิบัติ

A Study of the Principles of the Four Great Kings (Cātummahārājikā)

that Should be Observed and Practice

¹ชญาบุญ บุญสิริวรรณ, ²อติเทพ ผาธา และ ³พลาดิศัย์ สิทธิธัญกิจ

¹Chadaboon Boonsiriwan, ²Atithep Patha, and ³Paladisai Sitthithanakit

^{1,2}คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2}Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

³นักวิชาการอิสระ ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาไทย

³Independent Academic, Center for the Study of Thai History and Wisdom.

¹Corresponding Author's Email: nuchdesigna@gmail.com

Received: February 10, 2025; **Revised:** June 11, 2025; **Accepted:** June 19, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักธรรมของท้าวมหาราชทั้ง 4 ในทางพระพุทธศาสนาที่ควรน้อมนำมาปฏิบัติตาม ได้สะท้อนผ่านบทบาทของท้าวมหาราชทั้ง 4 ซึ่งเป็นเทวดาในชั้นจาตุมหาราชิกษุพิทักษ์โลกในทิศทั้งสี่ตามคติ ได้แก่ ท้าวอธรรฐ (ทิศตะวันออก) ท้าววิรูปหก (ทิศใต้) ท้าววิรูปักษ์ (ทิศตะวันตก) และท้าวกุเวร หรือท้าวเวสสุวรรณ (ทิศเหนือ) การศึกษานี้เป็นการวิเคราะห์เชิงพรรณนา จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมของท้าวมหาราชทั้ง 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างท้าวมหาราชทั้ง 4 กับหลักธรรมสำคัญ เช่น หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ทาน ศีล และภาวนา ผลการศึกษาพบว่า ท้าวมหาราชทั้ง 4 มิได้มีบทบาทเพียงในฐานะเทพผู้พิทักษ์โลกตามคติในพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังสะท้อนหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ทาน ศีล และภาวนา อันเป็นส่วนหนึ่งของหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 และการบำเพ็ญบารมี โดยท้าวมหาราชแต่ละองค์เปรียบเสมือนสัญลักษณ์แห่งคุณธรรมที่ควรน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อสร้างสมดุลระหว่างจริยธรรมส่วนบุคคลกับความสงบสุขในระดับสังคม งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าการตระหนักถึงบทบาทเชิงธรรมของท้าวมหาราชทั้ง 4 จะช่วยส่งเสริมให้ผู้คนประยุกต์ใช้หลักธรรมในชีวิตประจำวัน เพิ่มความเข้าใจในบุญกิริยาวัตถุ 3 และได้มีส่วนร่วมในการธำรงพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมร่วมสมัย

คำสำคัญ: หลักธรรม; ท้าวมหาราชทั้ง 4; บุญกิริยาวัตถุ 3; ทาน; ศีล; ภาวนา

ABSTRACT

The objective of this research article way to study the principles of the Four Great Kings (Cātummahārājikā) in Buddhism that should be adopted in daily life. These principles are reflected through the roles of the Four Great Kings, celestial beings who reside in the Cātummahārājika heaven and serve as guardians of the four directions, according to Buddhist cosmology: Dhatarattha (East), Virūlhaka (South), Virūpakkha (West), and Kuvera or Vessavaṇa (North). This study employs a descriptive analysis approach based on the Tipiṭaka, its commentaries, and related research documents concerning the principles of the Four Great Kings in Theravāda Buddhism. The aim way to explore the connection between these deities and essential Dhamma teachings such as the Three Bases of Merit (Puññakiriyaṅga): generosity (dāna), morality (sīla), and mental development (bhāvanā). The findings found that the Four Great Kings are not merely regarded as cosmic guardians in Buddhist cosmology, but also serve as symbolic representations of fundamental Buddhist virtues—namely generosity (dāna), morality (sīla), and mental cultivation (bhāvanā). These virtues form an integral part of the ten meritorious actions and the path toward spiritual perfection. Each king can be seen as a moral exemplar, inspiring ethical practice and fostering harmony between personal virtue and social peace. Moreover, the study suggests that recognizing the ethical symbolism embodied by the Four Kings can encourage individuals to apply Buddhist teachings in daily life, deepen their understanding of Three Bases of Merit, and actively contribute to the preservation of Buddhism while promoting peaceful coexistence in modern society.

Keywords; The principles; The Four Great Kings; Puññakiriyaṅga; Dāna, Sīla, Bhāvanā

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้จำแนกภพภูมิที่มีชีวิตต่าง ๆ ในวัฏสงสารสามารถไปเกิดได้ตามผลกรรมของตนออกเป็น 31 ภูมิใหญ่ ๆ โดยเรียงลำดับจากภูมิสูงสุดไปหาภูมิต่ำสุด ทั้งนี้ใน *พระไตรปิฎก* ได้กล่าวถึง ภูมินานัตตญาณ ซึ่งเป็นปัญญาในการกำหนดธรรมที่จำแนกภูมิไว้ 4 ประเภท ได้แก่ 1) กามาวจรภูมิ – ภูมิที่ท่องเที่ยวอยู่ในกาม (โลกของกามคุณ) 2) รูปาวจรภูมิ – ภูมิที่ท่องเที่ยวอยู่ในรูป (โลกของรูปธรรม) 3) อรูปาวจรภูมิ – ภูมิที่ท่องเที่ยวอยู่ในอรูป (โลกของนามธรรม) 4) อปริยาปันนภูมิ – ภูมิที่ไม่แน่นอนในภูมิ 3 หมายถึง โลกุตตรภูมิ (ภูมิแห่งพระนิพพาน) (*พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ข.ปฎิ. (ไทย); 31/72/121-122*), (*พระไตรปิฎกและอรรถกถา ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ข.ป.อ. (ไทย); 18/72/398-401*)

ท้าวมหาราชทั้ง 4 เป็นเทพอาศัยอยู่ในจตุรมหาราชिकासวรรค์ชั้นกามาวจรภูมิ เป็นเทพผู้ปกป้องรักษาโลกและคุ้มครองพระพุทธศาสนา โดยประกอบด้วย ท้าวธตรฐ (ทิศตะวันออก) ท้าววิรุฬหก (ทิศใต้) ท้าววิรูปักษ์ (ทิศตะวันตก) และท้าวกุเธร หรือท้าวเวสสุวรรณ (ทิศเหนือ) ซึ่งแต่ละองค์มีบทบาทสำคัญในการพิทักษ์ธรรมและส่งเสริมศีลธรรมในหมู่มนุษย์และสรรพสัตว์ มีบทบาทเป็นผู้ช่วยเหลือสัตว์โลกที่มีคุณธรรมสูง ดังเช่น พระพุทธเจ้า พุทธบริษัท ท้าวสักกะ และยังเป็นผู้ฟังธรรม ปฏิบัติธรรม เป็นผู้แจ้งเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา (ฉัชพล ศิริสวัสดิ์, 2555) ตามคัมภีร์พระพุทธศาสนา ท้าวมหาราชทั้ง 4 ล้วนเป็นผู้ดำรงมั่นในหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเป็นต้นแบบในการปฏิบัติตามบุญกิริยาวัตถุ 3 ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญที่นำพาสู่ความเจริญทั้งทางโลกและทางธรรม อย่างไรก็ตาม แม้หลักธรรมดังกล่าวจะถูกสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง แต่ในยุคปัจจุบัน หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 อาจถูกละเลยหรือไม่ได้รับความสำคัญ

เท่าที่ควร การให้ (ทาน) ลดลงจากสังคมที่เน้นวัตถุนิยม การรักษาศีล (ศีล) ถูกมองว่าเป็นข้อปฏิบัติที่ยากลำบาก และการฝึกจิต (ภาวนา) ถูกลดความสำคัญจากวิถีชีวิตที่เร่งรีบ ดังนั้น การศึกษาบทบาทของท้าวหมหาราชในการเป็นต้นแบบของการดำรงมั่นในหลักธรรม จึงเป็นแนวทางที่ช่วยให้สังคมตระหนักถึงความสำคัญของหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 อีกครั้ง

แนวทางการศึกษาทางพุทธศาสนาและจิตวิทยาพุทธศาสนาได้ชี้ให้เห็นว่า การปฏิบัติตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 นั้น สามารถส่งเสริมคุณภาพชีวิตและความสงบสุขในสังคม นอกจากนี้ การศึกษาพฤติกรรมของท้าวหมหาราชแต่ละองค์ที่ปฏิบัติตามหลักธรรมเหล่านี้ สามารถเป็นต้นแบบในการแก้ไขปัญหาศีลธรรมในปัจจุบัน และช่วยชี้แนะแนวทางปฏิบัติให้กับพุทธศาสนิกชนทั่วไป โดยบุญกิริยาวัตถุ 3 เป็นหลักธรรมที่ช่วยสร้างเสริมความเจริญทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ ประกอบด้วย 1) ทาน (การให้) ได้แก่ การบริจาคทรัพย์ การให้ความรู้ และการช่วยเหลือสังคม 2) ศีล (การรักษาวินัย) ได้แก่ การประพฤติดีทางกาย วาจา ใจ เพื่อความสงบสุขในสังคม 3) ภาวนา (การฝึกฝนจิตใจ) ได้แก่ การเจริญสมาธิและปัญญาเพื่อเข้าถึงสัจธรรม

การศึกษาเรื่องนี้มีความแรงจูงใจจากความต้องการที่จะฟื้นฟูหลักธรรมในบุญกิริยาวัตถุ 3 ให้กลับมาเป็นแนวทางสำคัญในการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน และเป็นการรวบรวมหลักการที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อเสริมสร้างศีลธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกที่ดีในสังคมไทย โดยใช้หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางนำทางให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ การศึกษาแนวทางการปฏิบัติของท้าวหมหาราชยังสามารถช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้กับพุทธศาสนิกชนในการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ โดยคาดหวังผลลัพธ์ดังนี้ 1) ช่วยให้เข้าใจบทบาทของท้าวหมหาราชในพระพุทธศาสนา และแนวทางที่ท่านใช้ในการปฏิบัติธรรม 2) ฟื้นฟูและเผยแพร่หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ให้เป็นที่ยอมรับและนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน 3) สร้างแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม สำหรับพุทธศาสนิกชนและสังคมโดยรวมในการดำรงมั่นในคุณธรรม 4) เป็นแนวทางในการศึกษาเพิ่มเติม เกี่ยวกับบทบาทของเทพในพระพุทธศาสนาและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรม

ท้าวหมหาราชทั้ง 4 ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

เรื่องราวของท้าวหมหาราชทั้ง 4 มีปรากฏในพระไตรปิฎก อยู่ 1 กลา 7 พระสูตร ดังนี้ 1) ราชยตถกถา ว่าด้วยเหตุการณ์ขณะประทับประทับนั่งโดยบัลลังก์เดียว เสวยวิมุตติสุขอยู่ ณ คองตันราชายตนะเป็นเวลา 7 วัน พ่อค้า 2 คนซื้อตปุสสะและภัลลิกะ ได้ถือข้าวตุงและข้าวตูก่อนปรุ่งด้วยน้ำผึ้งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคขณะนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงดำริว่า “พระตถาคตทั้งหลายไม่ทรงรับภัตตาหารด้วยพระหัตถ์เลย เราจะพึงรับข้าวตุงและข้าวตูก่อนปรุ่งด้วยน้ำผึ้งอย่างไรหนอ” ทันใดนั้น ท้าวหมหาราชทั้ง 4 ทราบความดำริในพระทัยของพระผู้มีพระภาคด้วยใจของตนๆ จึงนำบาตรศิลา 4 ใบมาจาก 4 ทิศ เข้าไปถวายแล้วทูลว่า “ขอพระองค์โปรดทรงรับข้าวตุงและข้าวตูก่อนปรุ่งน้ำผึ้ง ด้วยบาตรนี้เถิดพระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคทรงรับข้าวตุงและข้าวตูก่อนปรุ่งด้วยน้ำผึ้งด้วยบาตรศิลาใหม่เอี่ยมแล้วเสวย (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.ม.; 4/6-7/9-10) 2) เกวัญสูตร ว่าด้วยเรื่องภิกษุแสวงหาความดับของมหาภูตรูป

พระแก้วมรกต เกิดความคิดคำนึงว่า มหาภูตรูป 4 คือ ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ ย่อมดับสนิทที่ไหนหนอ ภิกษุจึงเข้าสมาธิถึงขั้นที่จิตตั้งมั่นจนเห็นทางไปเทวโลก ที่นั่น เธอจึงเข้าไปหาท้าวมหาราชทั้ง 4 องค์ แล้วถามว่า ‘ท่านผู้มีอายุ มหาภูตรูป 4 คือ ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ ย่อมดับสนิทที่ไหน’ เมื่อเธอถามอย่างนี้ ท้าวมหาราชทั้ง 4 องค์ตอบว่า ‘แม้พวกเราก็ไม่ทราบที่ที่มหาภูตรูป 4 คือ ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ ดับสนิทไปเหมือนกัน แต่พวกเทพชั้นดาวดึงส์ซึ่งยิ่งใหญ่และสำคัญกว่าพวกเราคงจะทราบ’ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ที.สี.; 9/488/217) 3) มหาสมยสูตร ว่าด้วยการประชุมครั้งใหญ่ของเทวดา พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ป่ามหาวัน เขตกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ 500 รูป ซึ่งล้วนเป็นพระอรหันต์มีเหล่าเทวดาจำนวนมากจาก 10 โลกธาตุมาประชุมกันเพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาคและเยี่ยมภิกษุสงฆ์ พระองค์ทรงรับสั่งเรียกพระสาวกผู้ยินดีในศาสนามาตรัสว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย หมู่เทพมุงมากันแล้วพวกเธอจงรู้จักเทพเหล่านั้น’ พระองค์ได้อธิบายยศผิวพรรณของเทพทั้งหลายด้วยพระองค์เอง “ท้าวธตรฐอยู่ทางทิศตะวันออก ท้าววิรุฬหกอยู่ทางทิศใต้ ท้าววิรูปักษ์อยู่ทางทิศตะวันตก ท้าวกุเวรอยู่ทางทิศเหนือ ท้าวจตุมหาราชนั้น มีแสงสว่างส่องไปโดยรอบทั่วทั้ง 4 ทิศ สถิตอยู่ในป่า เขตกรุงกบิลพัสดุ์” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ที.ม. (ไทย); 10/336-337/264-266) 4) อาณานาถียสูตร ว่าด้วยมนต์เครื่องรักษาชื่ออาณานาถียะ “พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาอิสิมกุฏ เขตกรุงราชคฤห์ ครั้งนั้น ท้าวมหาราชทั้ง 4 องค์วางยามรักษาการณ์ไว้ทั้ง 4 ทิศ วางกองกำลังไว้ทั้ง 4 ทิศ วางหน่วยป้องกันไว้ทั้ง 4 ทิศ ด้วยกองทัพยักษ์หมู่ใหญ่ ด้วยกองทัพคนธรรพ์หมู่ใหญ่ ด้วยกองทัพกุมภันธุ์หมู่ใหญ่ และด้วยกองทัพนาครหมู่ใหญ่ ท้าวเวสวัณมหาราชเข้าเฝ้า ขอพระผู้มีพระภาคทรงเรียนมนต์เครื่องรักษาชื่ออาณานาถียะ เพื่อให้ยักษ์เหล่านั้นเลื่อมใส เพื่อคุ้มครองเพื่อรักษา เพื่อไม่ถูกเบียดเบียน เพื่ออยู่สำราญของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาทั้งหลายเถิด พระพุทธเจ้าข้า” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ที.ปา. (ไทย); 11/275/219) 5) ปฐมสังกนัมมสสนสูตร ว่าด้วยการนอบน้อมของท้าวสักกะ สูตรที่ 1 (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ส.ส. (ไทย); 15/264/384-385) 6) จตุมหาราชสูตร ว่าด้วยท้าวมหาราชทั้ง 4 “ภิกษุทั้งหลาย ในวัน 8 ค่ำแห่งปักข์ เทวดาผู้เป็นบริวาร ผู้ช่วยเหลือของท้าวมหาราชทั้ง 4 เทียบตรวจดูโลกนี้ว่า ในหมู่มนุษย์ มนุษย์ที่เกื้อกูลมารดาเกื้อกูลบิดา เกื้อกูลสมณะ เกื้อกูลพราหมณ์ อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุล อยู่จำอุโบสถอยู่จำปฐิชาครอุโบสถ ทำบุญกันอยู่ มีอยู่มากหรือหนอ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: อง.ติก. (ไทย); 20/38/195) 7) ปุณณกิริยวัตถุสูตร ว่าด้วยบุญกิริยวัตถุ “ภิกษุทั้งหลาย ท้าวมหาราชทั้ง 4 ในชั้นนั้นทำบุญกิริยวัตถุที่สำเร็จด้วยทานให้ยิ่งขึ้นทำบุญกิริยวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลให้ยิ่งขึ้น ย่อมครอบงำเทวดาชั้นจตุมหาราชได้โดยฐานะ 10 ประการ คือ อายุที่เป็นทิพย์ วรรณะที่เป็นทิพย์ สุขที่เป็นทิพย์ ยศที่เป็นทิพย์ อธิปไตยที่เป็นทิพย์ รูปที่เป็นทิพย์ เสียงที่เป็นทิพย์ กลิ่นที่เป็นทิพย์รสที่เป็นทิพย์ โผฏฐัพพะที่เป็นทิพย์” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: อง.อญฐก. (ไทย); 23/36/294-295) 8) ปิณฺณธิตฺติกเปตฺวตฺถุ เรื่องเปรตตึกตาแป้ง “พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า บุคคลผู้ไม่ตระหนี่ ควรทำเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งให้เป็นอารมณ์ คือปรารภบุรพชนผู้ล่วงลับไปแล้ว หรือเทวดาผู้สิงอยู่ในเรือนหรือท้าวมหาราชทั้ง 4 ผู้รักษาโลก มีบริวารยศ คือ

ท้าวภูเวร ท้าวธรรฐ ท้าววิรูปักษ์และท้าววิรุฬหก แล้วพึงถวายทานท่านเหล่านั้นเป็นผู้อันบุคคลบูชาแล้ว และทายกก็ไม่ไร้ผล” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ชุ.วิมาน. (ไทย); 26/11/169)

ท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก มิใช่เพียงเทพผู้พิทักษ์โลกตามความเชื่อ หากแต่เป็นหลักฐานจากพระพุทธวจนะโดยตรงที่สะท้อนถึงคุณธรรมขั้นสูงที่แต่ละพระองค์ได้บำเพ็ญจนถึงความเป็น “มหาราช” อันยิ่งใหญ่ ท้าวมหาราชแต่ละองค์จึงเปรียบเสมือนแบบอย่างแห่งการปฏิบัติธรรม ทั้งทาน ศีล และภาวนา ซึ่งเป็นหัวใจของบุญกิริยาวัตถุ 3 และการสั่งสมบารมี การตระหนักถึงบทบาทเชิงธรรมของมหาราชทั้ง 4 จึงมิใช่เพียงการศรัทธาในเทพ แต่คือการเชื่อมโยงหลักธรรมสู่ชีวิตจริง การน้อมนำคุณธรรมเหล่านั้นจะช่วยเพิ่มพูนความเข้าใจในกฎแห่งกรรม เสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และช่วยธำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงในสังคม

บุญกรรมที่ทำให้เกิดเป็นท้าวมหาราชทั้ง 4

ในการเกิดเป็นเทวดาได้นั้น ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาได้ระบุว่าผู้ที่จะเป็นเทวดาได้จะต้องทำกรรมดีหรือกุศลกรรมเอาไว้มากเนื่องจากการเกิดของสรรพสัตว์ในโลกนี้นั้นจะต้องเป็นไปตามอำนาจของ “กรรม” ดังพุทธพจน์ว่า “สัตว์ทั้งปวงจักตาย เพราะชีวิตมีความตายเป็นที่สุดสัตว์ทั้งหลายจักไปตามกรรม เข้าถึงผลบุญและบาป คือผู้ทำบาปจักไปนรก ส่วนผู้ทำบุญจักไปสวรรค์” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ส.ส. (ไทย); 15/133/166) พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มาณพ สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึงอาศัยกรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกัน” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ม.ม.; 14/289/350) “สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ม.ม. (ไทย); 13/460/582) กรรมคือการกระทำของมนุษย์และสัตว์ต่าง ๆ เมื่อทำแล้ว ผู้กระทำจะได้รับผลอันนั้น ผลดีเกิดจากการทำดี ผลชั่วเกิดจากการทำชั่ว ผลดีนั้นเกิดจากการประพฤติสุจริตทางกาย วาจา และใจ เมื่อทำแล้วจะมีสุคติเป็นที่ไปในเบื้องหน้า ดังพุทธพจน์ว่า

“เมื่อบุคคลทำกายสุจริต วชิสุจริต และมโนสุจริตที่เรากล่าวว่าจะควรทำโดยส่วนเดียว บุคคลนั้นจะได้รับอานิสงส์ดังต่อไปนี้ คือ (1) แม้นกัตติเตยนตนเองไม่ได้ (2) ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วย่อมสรรเสริญ (3) กิตติศัพท์อันงามย่อมขจรไป (4) ไม่หลงลืมสติตาย (5) หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์เมื่อบุคคลทำกายสุจริต วชิสุจริต และมโนสุจริตที่เรากล่าวว่าจะควรทำโดยส่วนเดียวบุคคลนั้นจะได้รับอานิสงส์นี้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: อง.ติก. (ไทย); 20/18/71)

ส่วนผลที่เกิดจากการทำความชั่ว มีกายทุจริต เป็นต้น ย่อมทำให้ผู้กระทำอยู่เป็นทุกข์ในปัจจุบัน หลังจากตายแล้วก็มีสุคติเป็นที่ไปในเบื้องหน้าดังพุทธพจน์ว่า บุคคลถูกบาปอกุศลธรรมที่เกิดเพราะโลภะครอบงำ มีจิตถูกบาปอกุศลธรรมที่เกิดเพราะ โลภะกลุ้มรุม ... เพราะโทสะครอบงำ ... เพราะโทสะกลุ้มรุม ... เพราะโมหะครอบงำ ... เพราะโมหะกลุ้มรุม ย่อมอยู่เป็นทุกข์ ลำบาก คับแค้น เตือนร้อนในปัจจุบัน หลังจากตายแล้วพึงหวังได้สุคติ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: อง.ติก. (ไทย); 20/70/ 276)

จากพระพุทธรูปที่ยกมานั้นจะพบว่า การที่มนุษย์เราจะได้ไปเกิดเป็นเทวดา ซึ่งเป็นการไปเกิดแบบ โอปปาติกะหรือแบบผุดเกิดนั้นมันก็จะขึ้นอยู่กับ “กรรม” ที่เรากระทำ ซึ่งกรรมที่จะส่งผลไปเกิดเป็นเทวดา โดยเฉพาะเทวดาผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกาได้นั้นจะต้องเป็นการกระทำ กรรมดีที่มีผลมากกว่าการ กระทำใด ๆ ของคนอื่น จากการศึกษาจะพบว่า กรรมดีหรือกุศลกรรมที่จะทำให้ไปเกิดเป็นเทวดาในชั้นจาตุมหาราชิกาได้นั้นจะต้องทำกรรมเหล่านี้คือ

การเกิดเป็นท้าวมหาราชด้วยการทำบุญกิริยาวัตถุ 3

สำหรับคำว่า “บุญกิริยาวัตถุ” นั้น มาจาก บุญกิริยา + วัตถุ แยกอธิบายความหมายได้ดังนี้ 1) บุญกิริยา หมายถึง การตั้งใจบำเพ็ญบุญ 2) วัตถุ หมายถึง ที่ตั้งหรือเหตุให้เกิดอานิสงส์ต่าง ๆ ดังนั้น บุญกิริยาวัตถุ จึงหมายถึง การบำเพ็ญบุญอันเป็นเหตุให้เกิดอานิสงส์ ๆ หรือหมายถึง กุศลทั้งหลายย่อมให้เกิดผลในภพที่ควรบูชา หรือย่อมชำระสันดานของตน เพราะเหตุนี้ จึงชื่อว่าบุญ บุญเหล่านี้ด้วยชื่อว่าเป็นกิริยา เพราะต้องทำตามเหตุและปัจจัยด้วย เพราะเหตุนี้ จึงชื่อว่าบุญกิริยา และบุญกิริยานั้นนั่นเอง ชื่อว่าบุญกิริยาวัตถุ เพราะความที่ที่ตั้งแห่งอานิสงส์นั้น ๆ โดยบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ ได้แก่ 1) บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทาน 2) บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีล 3) บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนา (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: อ.อ.ฐก. (ไทย); 23/36/294)

พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า บุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ ได้แก่ 1) การให้ทาน 2) การรักษาศีล 3) การภาวนา หากมนุษย์ผู้ใดตั้งใจประกอบบุญใน 2 ข้อแรกอย่างจริงจัง คือ การให้ทานและการรักษาศีล ก็สามารถไปเกิดในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกาได้ การกระทำเช่นนี้เป็นบุญอันบริสุทธิ์ยิ่ง หากกระทำบุญกิริยาเหล่านี้อย่างครบถ้วนบริบูรณ์ ก็อาจได้ไปเกิดเป็น “ท้าวจาตุมหาราช” แต่หากทำบุญเพียงบางส่วนหรือยังไม่เต็มที่ ก็ยังมีโอกาส “ไปเกิดร่วม” ในเทวโลกนั้นได้เช่นกัน

บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง แต่ไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย หลังจากตายแล้ว เขาย่อมเกิดร่วมกับเทวดาชั้นจาตุมหาราช ภิกษุทั้งหลาย ท้าวมหาราชทั้ง 4 ในชั้นนั้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานให้ยิ่งขึ้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลให้ยิ่งขึ้น ย่อมครอบงำเทวดาชั้นจาตุมหาราชได้โดยฐานะ 10 ประการ คือ อายุที่เป็นทิพย์ วรรณะที่เป็นทิพย์ สุขที่เป็นทิพย์ ยศที่เป็นทิพย์ อธิปไตยที่เป็นทิพย์ รูปที่เป็นทิพย์ เสียงที่เป็นทิพย์ กลิ่นที่เป็นทิพย์ รสที่เป็นทิพย์ โผฏฐัพพะที่เป็นทิพย์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: อ.อ.ฐก. (ไทย); 23/36/295)

1. บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทาน จะเห็นได้ว่าในพระไตรปิฎกนั้น พระพุทธองค์ทรงแสดงเอาไว้อย่างชัดเจนว่า “บุญ” ที่จัดอยู่ในกรอบของบุญกิริยาวัตถุ 3 นั้นมีอานิสงส์มาก มีผลมาก แม้ผู้คนทำได้ไม่ครบทั้ง 3 ประการเพียงได้ 2 ประการ ก็คือ การให้ทาน ไม่ว่าจะเป็นอามิสทานคือการให้วัตถุสิ่งของ การให้ปัจจัย 4 ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคหรือธรรมทาน คือ การให้คำแนะนำสั่งสอนให้รู้ดีรู้ชั่ว หรือการแสดงธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศแล้ว อันเป็นเหตุสิ้นทุกข์และนำสุขมาให้ทั้งในโลกนี้และ

โลกหน้า เพื่อจะให้มันเป็นประโยชน์แก่คนอื่น ๆ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ชุ.อิต. (ไทย); 25/98/473) อนึ่ง ทานที่จะนำไปสู่การเกิดเป็นท้าวมหาราชทั้ง 4 นั้น ในอรรถกถาทานสูตร เรียกทานประเภทนี้ว่า “ตณฺหุตตริยทาน” คือ ทานที่ให้ความอโยก ผู้ใดให้ทานด้วยเจตนาที่บริสุทธิ์น้อย จะทำให้ไปเกิดเป็นเทวดาชั้นต่ำ ส่วนผู้ที่มีเจตนาบริสุทธิ์มากกว่าก็จะเกิดเป็นเทวดาชั้นสูงกว่า เช่น กรณีของพระเจ้าปายาสีที่ทรงให้ทานด้วยความไม่เคารพ ให้ทานอย่างเสียมิได้ทั้ง ๆ ที่ทรงบริจาคทานเป็นจำนวนมาก ส่วนอุตตรมาณพให้ทานด้วยความเคารพยินดีในการให้ทาน เมื่อทั้งสองคนสิ้นชีวิตไปพระเจ้าปายาสีเกิดเป็นเทพบุตรบนสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ส่วนอุตตรมาณพเกิดเป็นเทพบุตรบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ซึ่งมีศักดิ์และบุญบารมีมากกว่า ...”ท่านพระควัมปติถามว่า “ก็อุตตรมาณพผู้เป็นเจ้าหน้าที่ในการให้ทานของท่านไปเกิดที่ไหน” ปายาสีเทพบุตรตอบว่า “อุตตรมาณพผู้เป็นเจ้าหน้าที่ในการให้ทานของข้าพเจ้าให้ทานโดยไม่เคารพ ให้ทานด้วยมือของตน ให้ทานโดยความนอบน้อม ไม่ใช่ให้ทานอย่างโยนทิ้ง หลังจากตายแล้ว ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์อยู่ร่วมกับพวกเทพชั้นดาวดึงส์ ส่วนข้าพเจ้าให้ทานโดยไม่เคารพ ไม่ให้ทานด้วยมือของตน ให้ทานโดยความไม่นอบน้อม ให้ทานอย่างโยนทิ้ง หลังจากตายแล้วเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกเทพชั้นจาตุมหาราช คือ ได้วิมานว่างเปล่าชื่อเสรีสวิมาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ที.ม. (ไทย); 10/441/371) อันนี้แสดงให้เห็นว่าเจตนาของการให้ทานนั้นมีผลต่อการเกิดในเทวโลก และเมื่อเปรียบเทียบกับกรณีของพระเจ้าปายาสีกับอุตตรมาณพจะพบว่าตัวเจตนาย่อมเป็นตัวกำหนดชั้นของเทวโลกหรือสวรรค์ที่ตนเองจะไปเกิดได้

2. บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีล ศีลที่จัดเป็นศีลมัย หมายถึง เจตนาที่สำเร็จมาจากศีล เป็นอีกข้อที่จะนำไปสู่การเกิดเป็นท้าวมหาราชทั้ง 4 ในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา “ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลให้ยิ่งขึ้น ย่อมครอบงำเทวดาชั้นจาตุมหาราชได้โดยฐานะ 10 ประการ คือ อายุที่เป็นทิพย์ วรรณะที่เป็นทิพย์ สุขที่เป็นทิพย์ ยศที่เป็นทิพย์ อธิปไตยที่เป็นทิพย์ รูปที่เป็นทิพย์ เสียงที่เป็นทิพย์ กลิ่นที่เป็นทิพย์รสที่เป็นทิพย์ โผฏฐัพพะที่เป็นทิพย์” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: อง.อฏฐก. (ไทย); 23/36/294) โดยคำว่า “ศีล” นั้นหมายถึงความประพฤติดีทางกายและวาจา การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย, ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม, การรักษาปกติตามระเบียบวินัย, ปกติมารยาทที่ปราศจากโทษ, ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ยิ่งขึ้น, ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต, 2550) ความสำรวม ความระวัง ความไม่กำกวมในสิกขาบทหรือหมายถึง ความสำรวมด้วยความสำรวมในปาฏิโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจาระและโคจร เห็นภัยในโทษทั้งหลาย แม้มีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ศีลชั้นทั้งหลาย ศีลชั้นใหญ่ ศีลเป็นที่ตั้ง เป็นเบื้องต้น เป็นเครื่องประพฤติกุศล สำรวม เป็นความระวัง เป็นปาก เป็นประธาน แห่งความถึงพร้อมแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย ศีล คือ เจตนาเป็นศีล เจตสิกเป็นศีล ความสำรวมเป็นศีล ความไม่กำกวมเป็นศีล “ภิกษุทั้งหลาย เราเห็นประโยชน์จึงกล่าวว่า ‘เธอทั้งหลายจงมีศีลสมบุรณมีปาติโมกข์สมบุรณอยู่ จงสำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจาระและโคจรอยู่ จงเป็นผู้เห็นภัยในโทษแม้เพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลาย’” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ม.ม. (ไทย); 12/69/61) ซึ่งคำว่า ไม่กำกวมหรือไม่ละเมิดอันเกิดมาจากเจตนา ก็คือการไม่คิดที่จะเบียดเบียนผู้อื่นด้วยกายหรือวาจา และการไม่ทำลาย

สติสัมปชัญญะที่เป็นตัวคุมศีลของตน หรือคนมีศีลจะไม่ถือเอาสิ่งของ ๆ ผู้อื่นแม้แต่เส้นหญ้า เป็นผู้ไม่มีความโลก ถ้ามองให้ลึกที่สุด สภาพจิตของผู้ไม่คิดจะละเมิดไม่คิดจะเบียดเบียนใครนั้นแหละเป็นคือตัวศีล ศีลคือคุณสมบัติของคนที่ปฏิบัติตามวินัย หมายความว่า ศีลเกิดขึ้นที่ตัวคน เมื่อเขาปฏิบัติตามหรือตั้งอยู่ในวินัย วินัยคือการจัดตั้งวางระบบและระเบียบแบบแผนกับทั้งตัวบทกฎหมาย ระเบียบ กฎเกณฑ์กติกา ที่เป็นข้อกำหนดในการจัดตั้ง รวมทั้งการจัดการให้คนประพฤติปฏิบัติ หรือให้กิจการดำเนินไปตามตัวบทกฎหมายเป็นต้น เมื่อคนตั้งอยู่ในวินัย โดยปฏิบัติตามสิกขาบท ก็เป็นผู้มีศีล ศีลจึงเป็นคุณสมบัติของคน เป็นสภาพการฝึกฝนพัฒนาที่อยู่ในตัวคน (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต, 2550) หรือหมายถึง เจตนาที่จะงดเว้นจากความชั่ว หรือโดยท่านได้อธิบายว่า เจตนา เจตสิก ความระวัง และการไม่ล่วงละเมิดข้อห้าม ซึ่งการงดเว้นจากกายทุจริต 3 วาจทุจริต 4 ชื่อว่า เจตนาศีล การงดเว้นจากมโนทุจริต 3 ชื่อว่า เจตสิกศีล ความระวังหรือสังวรนั้น ท่านแบ่งเป็น 5 คือ 1) ปาฏิโมกข์สังวร หมายถึง การสำรวมระวังในสิกขาบทตามภูมิชั้นของตน เช่น ศีล 5 เป็นศีล ปาฏิโมกข์ของอุบาสกอุบาสิกา เป็นต้น 2) สติสังวร ระวังกีดกันด้วยสติ 3) ขันติสังวร คือ ระวังกีดกันบาปด้วยญาณ คือความรู้เท่าทัน 4) วิริยะสังวร ระวังกีดกันบาปด้วยความเพียรพยายาม ดังนั้น ศีล ก็คือเจตนาจะงดเว้นจากความชั่วและการงดเว้นจากความชั่ว ถือว่าเป็นการทำความดี (วสิน อินทสระ, 2544) หรือศีล หมายถึง ข้อห้ามที่มีผลเป็นสภาพบังคับ มีทั้งข้อห้ามและข้ออนุญาตปรับอาบัติ ไว้แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดมี 2 สถาน 1) อย่างหนักแก้มไม่ได้ 2) อย่างเบาแก้ไขได้ ความสำรวม ความประพฤติดีทางกายและวาจา การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อยเป็นข้อปฏิบัติสำหรับ ควคคุมกาย และวาจา ให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์ สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจรมีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายเถิด เมื่อเธอทั้งหลายมีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์ สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย จะมีกิจอะไรที่ควรทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเล่า “(พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: อง.จตุกก. (ไทย); 21/12/22)

แต่หากจะพิจารณาจากความเห็นของนักวิชาการหรือผู้รู้ในปัจจุบันก็จะพบว่า คำว่า “ศีล” หมายถึง ความประพฤติดีทางกายและวาจาหรือการรักษากายและวาจาให้เรียบร้อยให้ตั้งอยู่ในความดีงาม รักษา ปกติตามระเบียบวินัยให้ปกติ มีภาระงานที่สะอาดปราศจากโทษเป็นความสุจริตทางกาย วาจา และอาชีพ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2551) หรือหรือศีล หมายถึง ข้อปฏิบัติที่กำหนดการ ปฏิบัติทางกาย วาจาทางพุทธศาสนา เช่น ศีล 5 ศีล 8 ความประพฤติที่ดี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542) หรือหมายถึง เจตนาเป็นเครื่องเว้น “ได้แก่เว้นจากการคิดล่วงละเมิด คำว่าละเมิดในแง่หนึ่ง คือ ละเมิดระเบียบ ละเมิดกฎเกณฑ์ บทบัญญัติ ละเมิดวินัยที่วางกันไว้ อีกแง่หนึ่งก็คือละเมิดต่อผู้อื่น มองอีกด้านหนึ่ง ศีล อยู่ที่ความสำรวมระวัง กล่าวคือ การสำรวมระวังคอยปิดกั้นหลักเว้นไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้นได้นั่นเอง” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2549)

สำหรับศีลหรือข้อบัญญัติที่เกี่ยวกับการฝึกฝนกายและจิตไม่ให้ล่วงละเมิดตนเองและผู้อื่นหรือสังคม นั้นก็มีอยู่หลายประเภท แต่ศีลที่ถือว่าเป็นการมีเจตนางดเว้นการเบียดเบียนตนเอง ผู้อื่นและสังคมที่จะนำไปสู่การเกิดในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา โดยเกิดในตำแหน่งของท่านท้าวมหาราชทั้ง 4 นั้นก็ต้องมีศีล 5

เป็นเบื้องต้น โดยพระไตรปิฎกท่านได้อธิบายว่า มูลเหตุของการเกิดศีล 5 นั้นท่านกล่าวว่ามีมูลเหตุมาจากการที่ท่านมุ่งถึง “ความไม่เบียดเบียน” หรือ “การไม่ละเมิด” สัตว์ทั้งหลายของผู้คนหรือผู้ที่เป็มนุษย์เป็นหลัก กล่าวคือท่านมุ่งถึงการไม่ให้มนุษย์ที่เกิดมาบนโลกนี้ไม่เบียดเบียนสัตว์รวมถึงการเบียดเบียนมนุษย์ด้วยกัน เนื่องจากว่า “การเบียดเบียนหรือการละเมิดสัตว์หรือมนุษย์หรือสิ่งอื่น ๆ นั้น” ก่อให้เกิดทุกข์ หรือเป็นชนวนที่จะก่อให้เกิดทุกข์ ดังนั้น ท่านจึงมุ่งไม่ให้เกิดการเบียดเบียนกันเพราะการไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลายนั้นถือว่าเป็นสุขในโลก โดยการไม่เบียดเบียนนั้นจัดว่าเป็นการคิดชอบคือการปลอดจากการคิดเบียดเบียน หรือการงานชอบคือการปลอดจากการประกอบการทำงานที่มุ่งเบียดเบียนสัตว์ เช่น ทำงานฆ่าสัตว์ เป็นต้น อันเป็นส่วนหนึ่งของอริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งสมุฏฐานของการไม่เบียดเบียนนี้เองที่พระพุทธองค์ทรงตรัสเรื่องของการไม่เบียดเบียนไว้ในหลักที่เป็นธรรมนูญของชาวพุทธหลักหนึ่งก็คือหลักเรื่องโอวาทปาติโมกข์ ซึ่งทรงตรัสหลักการนี้เอาไว้ให้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินความเป็นชาวพุทธว่า “ผู้ทำร้ายผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ...นี่คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ที.ม. (ไทย); 10/90/50) หลักที่ทรงประกาศนี้ก็คือหลักพื้นฐานที่เป็นหลักสากลที่จะเป็นมาตรวัดว่าผู้ที่เข้ามาสมาทานเป็นชาวพุทธว่าจะยังเป็นชาวพุทธที่ดีอยู่ไม่ก็ด้วยการพิจารณาว่าเขาได้เป็นผู้ที่เบียดเบียนตนเองผู้อื่นหรือสังคม

ศีล 5 ในพระไตรปิฎกนั้นสามารถที่จะแบ่งได้เป็น 5 ข้อตามหลักพื้นฐานของการแบ่งที่ปรากฏในพระไตรปิฎกก็ได้แก่

1. ปาณาติปาตา เวรมณี (เจตนางตเว้นจากการฆ่าสัตว์) โดยมีองค์ประกอบของการละเมิดศีลข้อที่ (1) นั้นท่านว่ามีอยู่ 5 ประการก็คือ (1) สัตว์มีชีวิต กล่าวคือ สัตว์ตัวนั้นหรือสิ่งมีชีวิตนั้นเป็นสัตว์ที่มีชีวิตไม่ใช่ตุ๊กตา หรือท่อนไม้ (2) รู้ยู่ว่าสัตว์มีชีวิต หมายถึง ผู้ที่คิดจะฆ่าสัตว์นั้นให้ตายนั้น รู้ยู่ว่าสัตว์ตัวนั้นหรือสิ่งมีชีวิตนั้นยังมีชีวิตอยู่ไม่ใช่สัตว์ที่ตายไปแล้ว (3) จิตคิดจะฆ่า หมายถึง เขามีคิดที่จะฆ่าด้วยการคิดหาร่วมกัน คิดหาวิธีการต่าง ๆ ที่จะฆ่าสัตว์นั้น (4) มีความพยายามฆ่า คือ มีความจงใจหรือมีเจตนาที่จะฆ่าให้ตาย หรือมีความตั้งใจที่จะฆ่าอย่างมั่นคง หรือมีความพยายามให้ผู้นั้นตายตามความจงใจของตนเอง (5) สัตว์ตายด้วยความเพียรนั้น ถ้ามนุษย์เรามีเจตนางตเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยเจตนาที่จะฆ่าดังปรากฏในองค์ประกอบ 5 ประการนั้นก็ถือว่าเป็นผู้ที่สามารถรักษาศีลข้อที่ 1 เอาไว้ได้

2. อทินนาทานา เวรมณี (เจตนางตเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขามีได้ให้) โดยมีองค์ประกอบของการกระทำความผิด 5 ประการคือ (1) ของผู้อื่นหวงแหน (2) รู้ยู่ว่าเขาหวงแหน (3) จิตคิดจะลัก (4) มีความพยายาม (5) ลักของนั้นมาด้วยความพยายามนั้น หากว่ามนุษย์คนใดสามารถมีเจตนางตเว้นจากการละเมิดในเหตุ 5 ประการนั้นย่อมสามารถรักษาศีลข้อที่ 2 เอาไว้ได้

3. กามสมุจฉาจารา เวรมณี (เจตนางตเว้นจากการประพฤติดิในกาม) องค์ประกอบทั้ง 5 ประการคือ (1) วัตถุที่ไม่ควรเกี่ยวข้องกับ ได้แก่ สตรี 10 จำพวก ภรรยา 10 จำพวก (หากเป็นผู้ชายก็มีนัยตรงข้ามกับสตรีและภรรยา 10 จำพวกนั้น) ซึ่งสตรีและภรรยา 10 จำพวกนั้นถือว่าเป็นผู้ที่ไม่ควรละเมิด (2) จิตคิดจะเสพในวัตถุนั้น คือ มีความคิดที่เป็นอกุศล คือ อนริขิมา เพ่งอยากได้ของ ๆ เขามาเป็นของ ๆ ตน (3) ความพยายามเสพเมถุน คือ มีเจตนาหรือความจงใจที่จะพยายามหาทางเกี่ยวพาราสีหรือหาวิธีที่จะได้มาครอง เช่น เกี่ยว

พาราสิ่งจนเขาใจอ่อนยอมทำตาม ซื่อด้วยเงินหรือของกำนัล หรือใช้กำลังบีบบังคับข่มขืนฉุดกระชากลากถูมาเป็นของตนเองโดยไม่ได้รับความเคารพในสิทธิแห่งการครอบครอง ปกป้องรักษาของคนอื่นเลย (4) มีความพอใจในการประกอบมรรค ซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ในกรณีที่ไม่ได้มีการใช้กำลัง เช่น ได้มาเพราะการเกี้ยวพาราสีหรือพึงพอใจกันทั้งสองฝ่ายนั้นเกิดมีความสมยอมยินยอมพร้อมใจที่จะร่วมกันประกอบกิจที่เรียกว่า อสัทธิธรรม หรือการร่วมประเวณีกันโดยสมัครใจของคนทั้งสอง หากว่ามนุษย์เราสามารถยังเจตนาให้เกิดเพื่อจะงดเว้นจากการกระทำทั้ง 4 ประการได้ก็ถือว่าสามารถรักษาศีลข้อที่ 3 เอาไว้ได้

4. มุสาวาทา เวมณิ (เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ) อรรถกถาจารย์นั้นก็ประกอบด้วยองค์ 4 ประการ คือ 1) สิ่งของหรือเรื่องราวที่ไม่เป็นจริง คือ คนที่พูดหรือแสดงเรื่องราวที่จะพูดนั้นรู้ว่า (1) เรื่องที่จะพูดไม่จริง (2) สิ่งที่จะแสดงประกอบการพูดนั้นก็ไม่ว่าจริง (3) คำพูดที่จะพูดนั้นก็ไม่ว่าจริง หรือมีส่วนจริงที่น้อยมากไม่ว่าใครก็ตามพูดหรือนำเรื่องนั้นไปพูดก็เป็นเรื่องที่ไม่จริงอย่างแน่นอนเพราะเรื่องนั้นมันไม่ใช่เรื่องจริง 2) จิตคิดจะมุสา คือ คนที่จะพูดเรื่องนั้นมีจิตหรือมีความตั้งใจหรือมีความต้องการที่จะพูดเรื่องที่ไม่จริงนั้นอยู่แล้วหรือต้องการที่จะนำเรื่องที่ไม่จริงหรือสิ่งที่ไม่จริงนั้นมาพูดเพื่อหวังผลอะไรสักอย่าง หรือกล่าวได้อย่างชัดเจนว่ามีเจตนาที่จะพูดเรื่องนั้นเพื่อหวังให้คนเชื่อมาตั้งแต่ต้น 3) ความเพียรเพื่อมุสา คือ มีความพยายามอย่างเต็มที่ในการที่จะพูดเรื่องนั้นด้วยการ (1) หาวิธีการที่จะพูดให้คนอื่นเชื่อในเรื่องที่ตนเองจะพูด (2) หาตัวอย่างมาประกอบการพูดเพื่อให้เรื่องที่ไม่จริง เรื่องที่เป็นเท็จนั้นเพื่อให้คนที่ฟังเกิดความเชื่อในเรื่องที่ตนเองพูดนั้นอย่างเต็มที่ 4) คนอื่นเชื่อตามความที่มุสานั้น (มงคลสูตรที่ปณิ, 2533) คือ เมื่อคนที่พูดเท็จได้แต่งเรื่องเท็จยกตัวอย่างเรื่องเท็จหรือมุสานั้นเสร็จแล้วมีคน “หลงเชื่อในคำเท็จ” หรือคำมุสานั้นเรียบร้อย หากใครก็ตามยังเจตนางดเว้นจากการกระทำในกรอบ 4 ประการนั้นก็ถือว่าสามารถเป็นผู้ที่รักษาศีลข้อที่ 4 เอาไว้ได้

5. สุราเมรัยมัชฌิมาทฏฐาณา เวมณิ (เจตนางดเว้นจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท) องค์ประกอบการทำความผิดนั้นก็มียู่ 4 ประการ คือ (1) สิ่งนั้นเป็นของเมา (2) จิตใคร่จะดื่ม (3) มีความพยายามเกิดจากจิตที่ใคร่จะดื่ม (4) กลืนให้ลงลำคอลงไป หากใครก็ตามยังเจตนางดเว้นจากการกระทำในกรอบ 4 ประการนั้น ก็ถือว่าสามารถเป็นผู้ที่รักษาศีลข้อที่ 5 เอาไว้ได้

สำหรับอานิสงส์ของการรักษาศีลนั้นก็มียุ่หลายประการได้แก่ 1) คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล ในธรรมวินัยนี้ ย่อมถึงกองโภคทรัพย์มากมายอันมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ 2) กิตติศัพท์อันงามของคนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมฟังไป 3) จะเข้าสู่บริษัทใด ๆ คือ ขัตติยบริษัท พราหมณบริษัท คฤหบดีบริษัท สมณบริษัท ย่อมมองอาจไม่เก้อเขินเข้าไป 4) คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมเป็นผู้ไม่หลง กระทำกาลละ 5) คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ที.ม.; 10/149/94)

3. บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนา บุญเกิดจากการเจริญภาวนา (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: อ.อ.อุทฺต. (ไทย); 23/36/294) สำหรับคำว่า ภาวนา หมายถึง การอบรมจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในความดีและให้ฉลาดโดยวิธีต่ำ ๆ สำหรับคนทั่วไป ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียน หมั่นฟัง หมั่นคิด หมั่นท่องบ่นหลักวิชาการต่าง ๆ หมั่นสนทนากับท่านผู้รู้ เป็นต้น จนเกิดความฉลาดว่าโดยวิธีอย่างสูง สำหรับการภาวนาหรือพัฒนาในทางพระพุทธศาสนาถึงกรรมฐานหรือการพัฒนาทางจิตมี 2 ประเภท คือ (1) สมถภาวนา หมายถึง การฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบจนตั้งมั่นเป็นสมาธิ หรือหมายถึงวิธีทำจิตให้สงบ หรือ

หมายถึงธรรมเป็นเครื่องสงบระงับจิต ธรรมยังจิตให้สงบระงับจากนิรวณูปกิเลสหรือฝึกจิตให้สงบเป็นสมาธิ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2549) (2) วิปัสสนาภาวนา หมายถึง ข้อปฏิบัติในการฝึกฝนอบรมเจริญปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งในรูปนาม โดยความเป็นไตรลักษณ์หรือรู้แจ้งต่อสภาวะของรูปนามตามความเป็นจริง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2565) ซึ่งพระพุทธศาสนาได้สอนว่ามนุษย์เราจะต้องมีความเชื่อในบุญและบาปในพุทธศาสนา คือ เชื่อว่าบุญบาปมีจริง ผลของบุญบาปมีจริง เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม ว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มีความเชื่อในเรื่องของนรกสวรรค์ เชื่อในกรรม คือการกระทำ การจะถือว่าเป็นกรรมดีหรือชั่วขึ้นอยู่กับเจตนาเป็นสำคัญ มีความเชื่อในส่วนของบุญ ว่าบุญคือชื่อของความสุข เป็นไปในเชิงบวก คือให้ผลเป็นความสุข การทำบุญนั้นสามารถทำได้ 3 วิธี เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ 3 แปลว่า ที่ตั้งแห่งการทำความดีหรือบุญมีทานมัย บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน ศีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา จะเห็นว่า การทำบุญทั้งสามประการนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปตามลำดับ มีความยากง่ายไปตามลำดับ การได้บุญก็ขึ้นอยู่กับความยากง่ายตามลำดับ กล่าวคือ การทำบุญจะเริ่มจากสิ่งที่ยากก่อน คือ การให้ทาน สูงขึ้นมาอีกจะเป็นการรักษาศีล และระดับสูงสุดจะเป็นการภาวนา ซึ่งทั้ง 3 ประการนี้ เป็นสิ่งที่เกี่ยวพันกันและกัน สามารถส่งผลจนถึงการบรรลุเป็น พระอรหันต์ หรือหมดสิ้นจากกิเลสได้

ตารางที่ 1 หลักธรรมของท้าวมหาราชทั้ง 4 ที่ส่งเสริมการปฏิบัติตาม

ท้าวมหาราช	หลักธรรมความหมายและการส่งเสริม		
	ทาน (การให้และการเสียสละ)	ศีล (การรักษาความดีและความประพฤติที่ถูกต้อง)	ภาวนา (การพัฒนาจิตใจและปัญญา)
	การให้เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นและสังคม สอดคล้องกับหลักธรรมของท้าวมหาราชทั้ง 4	การรักษาความประพฤติที่ดีงาม เป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตและสร้างความสงบสุขให้แก่สังคม	การฝึกจิตให้ตั้งมั่นและพัฒนาไปสู่ปัญญาและความสงบภายใน
ท้าวธรรมฐ (ทิศตะวันออก)	เป็นสัญลักษณ์ของความเมตตาและความสามัคคี ส่งเสริมการแบ่งปันแก่ผู้ยากไร้ และสร้างความรักใคร่กลมเกลียว	เน้นความรักและความสามัคคี สอนให้ไม่ทำร้ายกัน ไม่พูดให้แตกแยก และไม่ก่อเวร	ส่งเสริมการเจริญเมตตาภาวนา เพื่อให้เกิดความรักและความสงบในจิตใจ
ท้าววิรุฬหก (ทิศใต้)	ตัวแทนของความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบ เน้นการให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ เช่น การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและการให้ความยุติธรรม	เป็นตัวแทนของความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบ ส่งเสริมให้ยึดมั่นในความจริง ไม่ฉ้อโกง ไม่หลอกลวง และรักษาคำพูด	เน้นภาวนาเพื่อความเข้มแข็งของจิตใจและความซื่อสัตย์ การฝึกสมาธิให้มั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อกิเลส
ท้าววิรูปักษ์ (ทิศตะวันตก)	ตัวแทนของปัญญาและความจริง สนับสนุนการให้ในรูปแบบของการเผยแพร่ธรรมะ และมอบโอกาสในการเรียนรู้	เน้นปัญญาและการมองการณ์ไกล การรักษาศีลของพระองค์เกี่ยวข้องกับควบคุมอารมณ์ ไม่โกรธง่าย ไม่อวด และมึสติ	สนับสนุนการภาวนาด้วยปัญญา เช่น การพิจารณาธรรมะ เข้าใจความไม่เที่ยง และฝึกสติให้ตื่นรู้

ท้าวเวสสุวรรณ (ทิศเหนือ)	สัญลักษณ์ของความมั่งคั่งและมั่นคง ส่งเสริมการใช้ทรัพย์สมบัติอย่างมี สติ เพื่อประโยชน์ของสังคมมากกว่า การสะสมเพื่อตนเอง	เป็นเทพแห่งทรัพย์ สนับสนุนการไม่ โลภ ไม่เบียดเบียน และใช้ทรัพย์ อย่างถูกต้อง	ส่งเสริมการภาวนาเพื่อความ เจริญรุ่งเรือง เช่น การฝึกให้จิต เป็นอิสระจากความโลภ และใช้ ปัญญานำทางชีวิต
-----------------------------	---	--	--

การศึกษาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่ท้าวมหาราชทั้ง 4 นั้นได้กระทำมาจนเป็นเหตุให้เกิดมาเป็น ท้าวมหาราชทั้ง 4 ที่เป็นผู้ยิ่งใหญ่บนสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา นั่นคือ 1) บุญที่มาจากความเคารพศรัทธาในพระพุทธเจ้า ซึ่งในพระไตรปิฎกท่านย้าชัดว่าในบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการนี้ หากใครทำได้แม้เพียง 2 ข้อ ก็คือ 1) ทานมัย 2) สีสัมย ก็จะสามารถไปเกิดร่วมกับท้าวมหาราชทั้ง 4 ได้ และหากที่ปรารถนาจะเกิดเป็นหัวหน้าของเทวดาในสวรรค์แต่ละชั้นต้องให้ทำบุญกิริยาวัตถุด้วยการให้ทานและรักษาศีลเป็นอดิเรก (อดิเรก) มากกว่าเทวดาในสวรรค์ชั้นนั้น ๆ ในกรณีของผู้ที่ปรารถนาจะเกิดเป็นท้าวมหาราชทั้ง 4 ก็ต้องบริจาทานและรักษาศีลให้มากกว่าเทวดาในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา จึงจะส่งผลให้ได้รับความสุขเสวยทิพยสมบัติที่ดีกว่า ดังพุทธพจน์ว่า “ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย มหาราชทั้ง 4 ในชั้นนั้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานเป็นอดิเรก ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลเป็นอดิเรก ย่อมก้าวล่วงเทวดาชั้นจาตุมหาราชโดยฐานะ 10 ประการ คือ อายุทิพย์ วรรณทิพย์ สุขทิพย์ ยศทิพย์ อธิปไตยทิพย์ รูปทิพย์ เสียงทิพย์ กลิ่นทิพย์ รสทิพย์ โภภะทิพย์” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: อ.อ.อ.อ. (ไทย); 23/36/295)

การปฏิบัติตามหลักธรรมของท้าวมหาราชทั้ง 4

บุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ เป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่แสดงแนวทางการสร้างบุญกุศลเพื่อนำไปสู่ความเจริญและภพภูมิที่ดี โดยเฉพาะการเกิดเป็นท้าวมหาราชทั้ง 4 ซึ่งต้องอาศัยการประกอบบุญอย่างเคร่งครัด ในบทความนี้จะวิเคราะห์โครงสร้างองค์ประกอบหลัก 3 ประการ ได้แก่

ทาน (การให้) การให้ทานไม่เพียงเป็นการช่วยเหลือผู้อื่น แต่ยังเป็นการพัฒนาจิตใจให้เปี่ยมด้วยเมตตาและลดละความโลภ ส่งผลให้เกิดความสุขและความสงบในจิตใจ อีกทั้งยังช่วยสร้างสังคมที่เอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน และการให้ทานนั้นเป็นกระบวนการที่จะลดความเห็นแก่ตัว การเสียสละและแบ่งปันสิ่งของหรือความรู้แก่ผู้อื่น การให้ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งของที่มีมูลค่าสูงเสมอไป แต่สามารถเป็นความเมตตา คำพูดที่ดี หรือการให้เวลากับผู้อื่น ซึ่งช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล เป็นการฝึกฝนจิตใจที่สำคัญในพระพุทธศาสนาและหลายศาสนา เพราะเป็นการลดละความยึดติดในทรัพย์สินและความเห็นแก่ตัว โดยมีหลักการสำคัญดังนี้

- 1) การให้ทานช่วยฝึกใจให้รู้จักปล่อยวาง เมื่อเราสละทรัพย์สินหรือสิ่งของเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น จิตใจจะค่อยๆ คลายความยึดมั่นถือมั่นในวัตถุ เราจะเห็นว่าความสุขที่แท้จริงไม่ได้อยู่ที่การครอบครองทรัพย์สิน
- 2) การให้ทานสอนให้เรามองเห็นความทุกข์ของผู้อื่น เมื่อเราเห็นผู้อื่นขาดแคลนหรือลำบาก แล้วได้ช่วยเหลือพวกเขา จิตใจจะพัฒนาความเมตตา กรุณา ความเห็นแก่ตัวจะลดน้อยลงเพราะเราคิดถึงประโยชน์ของผู้อื่นมากขึ้น
- 3) การให้ทานสร้างความสุขที่แท้จริง เมื่อเราได้เห็นผู้อื่นมีความสุขจากการให้ของเรา จิตใจจะเกิดปิติ

ความสุขชนิดนี้บริสุทธิ์และยั่งยืนกว่าความสุขจากการเสพวัตถุ ทำให้เราค่อยๆ ลดความยึดติดในความสุขที่เกิดจากความเห็นแก่ตัว 4) การให้ทานเป็นการฝึกสติ เพราะต้องพิจารณาว่าจะให้อะไร ให้เมื่อไหร่ ให้อย่างไรจึงจะเกิดประโยชน์สูงสุด การคิดถึงผู้อื่นเช่นนี้ช่วยลดความหมกมุ่นในตัวเองและความเห็นแก่ตัว 5) การให้ทานที่แท้จริงต้องทำด้วยใจบริสุทธิ์ ไม่หวังผลตอบแทน ไม่ทำเพื่อโอ้อวด การฝึกฝนเช่นนี้จะค่อยๆ ขำระล้างความเห็นแก่ตัวออกจากจิตใจ ทำให้เราเป็นคนที่มีจิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีความสุขจากการให้มากกว่าการรับ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการปฏิบัติตามหลักธรรมการให้ “ทาน” เมื่อเรายึดถือและปฏิบัติตามหลักการให้ทานในชีวิตประจำวัน จะได้รับประโยชน์มากมาย ดังนี้ 1) ทำให้เกิดความสุขทั้งผู้ให้และผู้รับ การให้ทานทำให้จิตใจของผู้ให้มีความสุข และผู้รับก็ได้รับความช่วยเหลือ ทำให้เกิดความอบอุ่นในสังคม 2) เป็นเหตุให้ได้รับโอกาสและความช่วยเหลือในอนาคต เมื่อเราช่วยเหลือผู้อื่น เราก็มักได้รับความช่วยเหลือกลับมาในเวลาที่เราต้องการ 3) เสริมสร้างบารมีและนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิต ผู้ที่มีจิตใจเผื่อแผ่ ย่อมได้รับความเคารพนับถือและมีโอกาสดี ๆ เข้ามาในชีวิต 4) เป็นการสะสมบุญเพื่อความเจริญในภพหน้า ตามหลักกรรม การให้ทานเป็นเหตุแห่งความเจริญรุ่งเรือง ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า

ศีล (รากฐานแห่งชีวิตทั้งดงาม) การรักษาศีลเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิต เพราะช่วยขัดเกลาพฤติกรรมทั้งทางกายและวาจาให้ตั้งมั่นในความดีงาม ศีลไม่เพียงสร้างความสงบสุขในระดับบุคคล แต่ยังส่งผลถึงสังคมโดยรวม เนื่องจากเป็นแนวทางที่ช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างเคารพสิทธิ์ซึ่งกันและกัน นำไปสู่ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม และที่สำคัญ การรักษาศีลเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้บุคคลพัฒนาตนเองทั้งทางด้านจิตใจและสังคม โดยมีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวัน ดังนี้ 1) เป็นหลักในการควบคุมตนเอง ศีลช่วยให้เรามีวินัย ไม่ทำสิ่งที่ผิดศีลธรรม เช่น ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักขโมย ไม่พูดเท็จ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข. 2) ช่วยลดกิเลสและความทุกข์ การรักษาศีลช่วยลดความโลภ โกรธ หลง ซึ่งเป็นสาเหตุของปัญหาและความทุกข์ทั้งปวง 3) ส่งเสริมความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจในสังคม ผู้ที่รักษาศีลมักเป็นผู้มีความซื่อสัตย์ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ทำให้ได้รับความเคารพและไว้วางใจจากคนรอบข้าง

ประโยชน์ของหลักธรรมที่ได้จากการรักษาศีล ได้แก่ (1) ด้านจิตใจ ทำให้จิตใจสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน ลดความเครียด และมีความสุขจากการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง (2) ด้านความสัมพันธ์ ผู้ที่มีศีลย่อมเป็นที่รักและได้รับความไว้วางใจจากครอบครัว เพื่อนร่วมงาน และสังคม (3) ด้านสังคม ศีลช่วยลดปัญหาอาชญากรรม ความขัดแย้ง และสร้างสังคมที่มีระเบียบวินัยและความสงบสุข (4) ด้านการพัฒนาทางจิตวิญญาณ ศีลเป็นพื้นฐานของการฝึกสมาธิและปัญญา นำไปสู่ความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรมและการพ้นทุกข์

ภาวนา (การฝึกฝนจิตใจ) การเจริญภาวนาช่วยพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น เกิดปัญญา และความสุขอย่างแท้จริง นำไปสู่การดำเนินชีวิตที่มีสติและปัญญากำกับ และความสำคัญของภาวนาในชีวิตประจำวัน เป็นการฝึกจิตให้มีสมาธิผ่านการเจริญภาวนา เช่น สมถภาวนา (การทำสมาธิให้สงบ) และวิปัสสนาภาวนา (การพิจารณาให้เกิดปัญญา) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของบุญกิริยาวัตถุ หรือวิธีการสร้างบุญกุศล

ในชีวิตประจำวัน การฝึกภาวนาส่งผลให้จิตใจสงบ มีสติ และมีความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิตมากขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยให้สามารถรับมือกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้ดีขึ้น โดยมีสติปัญญาเป็นเครื่องนำทาง

ประโยชน์ของบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนา คือ 1) จะช่วยให้จิตใจสงบและลดความเครียด การภาวนาทำให้จิตใจผ่อนคลาย ลดความฟุ้งซ่าน ช่วยให้เกิดความสงบทางจิตใจ 2) การพัฒนาสติและสมาธิ การเจริญภาวนาช่วยให้มีสติรู้ตัวในปัจจุบัน ลดความวอกแวก และสามารถจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ทำได้ดีขึ้น 3) การภาวนาช่วยเสริมสร้างปัญญาและความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิต การภาวนาทำให้เกิดปัญญา เห็นความเป็นไปของชีวิตตามหลักไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) 4) เพิ่มพูนบุญกุศลและเสริมสร้างศีลธรรม การภาวนาเป็นการฝึกฝนจิตให้เป็นกุศล ทำให้เกิดบุญที่ส่งผลต่อชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต 5) การเสริมสร้างเมตตาและความกรุณา เมื่อจิตใจสงบและเป็นกุศล จะสามารถแผ่เมตตาและความปรารถนาดีต่อผู้อื่นได้มากขึ้น และ 6) เป็นแนวทางสู่ความหลุดพ้น ภาวนาเป็นหนทางที่นำไปสู่การพ้นทุกข์ และสามารถเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิบัติเพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน

องค์ความรู้จากการศึกษา

หลักธรรมของท้าว महाราชทั้ง 4 สอดคล้องกับ “บุญกิริยาวัตถุ 3” ซึ่งเป็นแนวทางในการสร้างบุญกุศล ได้แก่ ทาน (การให้) ศีล (การรักษาวินัย) และ ภาวนา (การฝึกฝนจิตใจ) หลักธรรมนี้สามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีคุณธรรม และส่งเสริมความสงบสุขภายในจิตใจ ซึ่งองค์ความรู้ที่สำคัญที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่

1. องค์ความรู้ที่สำคัญของหลักธรรมในชีวิตประจำวัน หลักธรรมนี้สามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีคุณธรรม และส่งเสริมความสงบสุขภายในจิตใจ ซึ่งองค์ความรู้ที่สำคัญที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ 1) ทาน (การให้) การเสียสละและแบ่งปันสิ่งของหรือความรู้แก่ผู้อื่น การให้ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งของที่มีมูลค่าสูงเสมอไป แต่สามารถเป็นความเมตตา คำพูดที่ดี หรือการให้เวลากับผู้อื่น ซึ่งช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล 2) ศีล (การรักษาวินัย) การปฏิบัติตามศีลธรรมและกฎเกณฑ์ทางสังคม การมีวินัยในชีวิต เช่น ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และการเคารพสิทธิของผู้อื่น ทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยทั้งต่อตนเองและสังคม 3) ภาวนา (การฝึกฝนจิตใจ) การเจริญสติและสมาธิเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาตนเอง ช่วยให้สามารถควบคุมอารมณ์ ลดความเครียด และเพิ่มพูนปัญญา การฝึกสมาธิและการเจริญสติสามารถทำได้ผ่านการสวดมนต์ นั่งสมาธิ หรือการทำจิตใจให้สงบในขณะที่ทำงานประจำวัน

2. องค์ความรู้การพัฒนาครอบครัว ครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคม การนำหลักธรรมของท้าว มหาราชทั้ง 4 มาประยุกต์ใช้ในครอบครัวจะช่วยเสริมสร้างความรัก ความเข้าใจ และความมั่นคงให้กับสมาชิกในครอบครัว โดยมีองค์ความรู้สำคัญดังนี้ 1) การให้และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในครอบครัว เป็นการแบ่งปันและช่วยเหลือกันในครอบครัวเป็นพื้นฐานของความรักและความสามัคคี การสอนให้สมาชิกในครอบครัวมีน้ำใจ และรู้จักให้แกกันจะช่วยเสริมสร้างความอบอุ่นและความผูกพัน 2) การรักษาศีลและวินัยในครอบครัว เป็นการ

ดำรงชีวิตตามศีลจะช่วยสร้างวัฒนธรรมที่ดีในครอบครัว เช่น การซื่อสัตย์ต่อกัน การเคารพความคิดเห็นของกันและกัน และการทำหน้าที่ของตนเองอย่างเหมาะสม 3) การปลูกฝังการพัฒนาจิตใจให้กับสมาชิกในครอบครัว เป็นการสอนให้สมาชิกในครอบครัวมีสติและสมาธิผ่านการปฏิบัติธรรม หรือการให้คำสอนที่ช่วยเสริมสร้างจิตใจที่ดี จะช่วยให้ครอบครัวเป็นแหล่งพลังงานบวกในการดำรงชีวิต

3. องค์ความรู้การพัฒนาสังคม การปฏิบัติตามหลักธรรมของท้าว महाराज ทั้ง 4 สามารถส่งเสริมการพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมที่สงบสุขและมีความเจริญรุ่งเรือง โดยองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมประกอบด้วย 1) การสร้างจิตสำนึกแห่งความเสียสละ เมื่อคนในสังคมมีจิตสาธารณะและรู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม สังคมจะมีความเข้มแข็งและพัฒนาอย่างมั่นคง การให้ความช่วยเหลือผู้อื่นและการทำกิจกรรมอาสาสมัครเป็นวิธีที่ช่วยปลูกฝังคุณธรรมนี้ 2) การรักษากฎระเบียบและความยุติธรรม ศีลช่วยให้บุคคลปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมอย่างเคร่งครัด ลดปัญหาอาชญากรรมและความขัดแย้งในสังคม การมีความยุติธรรมในการดำรงชีวิตและการทำงานช่วยให้สังคมเกิดความสมดุลและเป็นธรรม 3) การส่งเสริมการพัฒนาจิตใจของประชาชน เมื่อประชาชนมีจิตใจที่เข้มแข็งและมีคุณธรรม จะสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีสติปัญญา และหลีกเลี่ยงการกระทำที่ผิดศีลธรรม ส่งผลให้สังคมมีความสงบสุข

สรุป

ท้าวจตุโลกบาล (ท้าว महाराज ทั้ง 4) ตามพระไตรปิฎกไม่ได้เป็นเพียงเทพผู้พิทักษ์โลกตามความเชื่อ หากแต่เป็นสัญลักษณ์ของคุณธรรมอันสูงส่งที่เกิดจากการบำเพ็ญทาน ศีล และภาวนาอย่างลึกซึ้งจนได้รับสมญาว่า “มหाराจ” อันเปี่ยมด้วยบารมี บทบาทของพระองค์ทั้งสี่จึงสะท้อนถึงการดำรงชีวิตด้วยธรรมะอย่างแท้จริง เป็นแบบอย่างที่ต้องได้ของบุญกิริยาวัตถุทั้งสาม ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนา การเข้าใจและน้อมนำหลักธรรมเหล่านี้มาปฏิบัติ มิใช่เพียงเป็นการยกระดับตนเอง หากยังมีพลังในการแปรเปลี่ยนสังคมโดยรวมให้ดีขึ้น การให้ทานเป็นการส่งต่อความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล สร้างสัมพันธ์อันดีและความสามัคคีในชุมชน การรักษาศีลเป็นพื้นฐานของความไว้วางใจ ความมีระเบียบ และความปลอดภัยในการอยู่ร่วมกัน ขณะที่การภาวนาเป็นกระบวนการฝึกจิตให้สงบ เกิดปัญญา และรู้เท่าทันตนเอง เมื่อบุคคลฝึกฝนและยึดถือหลักธรรมเหล่านี้ ชีวิตจะได้รับความสุขจากภายในซึ่งค่อย ๆ ขยายออกสู่ครอบครัวและสังคมโดยรอบ จนกลายเป็นพลังบวกที่สร้างสรรค์สังคมแห่งความเข้าใจ มีระเบียบ และความสงบสุขอย่างยั่งยืน หลักธรรมของท้าว महाराज ทั้งสี่จึงมีความเชื่อมโยงแนบแน่นกับแนวทางการพัฒนาชีวิตและจิตใจในทุกมิติ เป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตที่มั่นคงและเปี่ยมด้วยความหมาย ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน การนำหลักบุญกิริยาวัตถุมาใช้จริงจึงจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกที่แท้จริง โดยเริ่มจากภายในตนเองแล้วขยายสู่วงกว้างอย่างต่อเนื่อง การปฏิบัติตามหลักธรรมของท้าวจตุโลกบาลจึงมิใช่เพียงการนับถืออย่างศรัทธา แต่คือการน้อมนำคุณธรรมอันลึกซึ้งมาสร้างความสุข ความสงบ และการเจริญอกงามให้แก่โลกทั้งใบอย่างมั่นคงและยั่งยืน

บรรณานุกรม

- ณัชพล สิริวัฒน์. (2555). *โลกบาลในวรรณคดีพระพุทธศาสนา*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2549). *พุทธธรรม ฉบับขยายความ*. กรุงเทพฯ: บริษัทสหธรรมิก.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2533). *อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2534). *พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปลชุด 91 เล่ม*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2533). *มงคลตถปิณี แปล เล่ม 2*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- วสิน อินทสระ. (2544). *สาระสำคัญแห่งวิสุทธิมรรค*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: บรรณาการ.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2565). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 45. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.